

مشاوره ازدواج و خانواده

نظریه‌ها و رویکردها

تألیف و ترجمه

دکتر سیدحسین سجادی بافقی

«عضو هیات علمی دانشگاه تهران»

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۴

سرشناسه : سجادی بافقی، سیدحسین، ۱۳۲۴ -
 عنوان و نام پدیدآور : مشاوره ازدواج و خانواده: نظریه‌ها و رویکردها
 مشخصات نشر : تهران: آوای نور، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۱۹۲ص: جدول، نمودار.
 شابک : 978-600-309-155-9
 وضعیت فهرست نویسی : فیبای مختصر
 یادداشت : فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.
 یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۸۱]-۱۹۲؛ همچنین به صورت زیر نویس.
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۵۳۲۱۹

مشاوره ازدواج و خانواده نظریه‌ها و رویکردها

تالیف: دکتر سید حسین سجادی بافقی

ناشر: انتشارات آوای نور

صفحه آرا: منیرالسادات حسینی

چاپ اول ۱۳۹۴

تیراژ: ۵۰۰ جلد

صحافی: نشاط

شابک: ۹-۱۵۵-۳۰۹-۶۰۰-۹۷۸

● تهران: خیابان انقلاب- خیابان ۱۲ فروردین- خیابان وحید نظری- پلاک ۹۹

تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲ / همراه: ۰۹۱۲۲۰۰۴۵۵۷

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت ۱۲۵۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
فصل اول: سابقه تاریخی.....	۱۳
مشاوره ازدواج/ خانواده در برابر مشاوره فردی/ گروهی.....	۱۵
منشأ و تحول مشاوره خانواده.....	۱۷
هنر و علم مشاوره ازدواج و خانواده.....	۲۲
اهمیت و ضرورت مشاوره ازدواج و خانواده.....	۲۳
فصل دوم: هدف اصلی و عناوین عمده مورد بحث.....	۲۷
الف. ساخت خانواده و تعاریف آن.....	۲۷
ب. تصویری از خانواده امروزی و تحول آن در جوامع غربی.....	۲۸
- طلاق در جامعه آمریکا.....	۲۳
- خانواده جدید، درآمد اقتصادی، مراقبت اعضاء و مشارکت در قدرت.....	۲۴
- دگرگونی در خانواده ایرانی.....	۳۶
ج. عوامل مؤثر در تشکیل و تکوین مشاوره ازدواج و خانواده.....	۳۷
فصل سوم: معرفی نظریه ها، رویکردها و تکنیک های مشاوره ازدواج و خانواده.....	۴۳
نظریه های مشاوره ازدواج و خانواده.....	۴۵
- نظریه نقش ها.....	۴۵
- نظریه تکاملی.....	۴۸
- نظریه سیستم ها.....	۵۰
- دوره زندگی خانواده و الگوی هشت مرحله ای دووال.....	۶۳
- مشاوره خانواده روان پوشی.....	۷۱
- مشاوره خانواده تجربه ای.....	۷۲
- مشاوره خانواده رفتاری- اجتماعی.....	۷۴
- مشاوره خانواده ساختاری.....	۷۶

۷۷	- مشاوره خانواده راهبری
۷۸	- مشاوره خانواده آدلری
۸۱	فصل چهارم: رویکردهای مشاوره ازدواج و خانواده
۸۲	- روان تحلیلی
۸۳	- یادگیری اجتماعی
۸۴	- سیستم‌های خانواده باون
۸۵	- ساختی - راهبردی
۸۷	- منطقی - عاطفی
۸۹	- رویکرد ارتباط
۸۹	- رویکرد مبتنی بر مهارت
۹۱	- رویکرد روندهای سازنده پس مدرن
۹۲	- رویکرد زبان شناختی
۹۳	- رویکرد نقلی
۹۴	- درمان راه حل مدار
۹۴	- روان درمانی زن گرا
۹۵	تکنیک‌های مشاوره خانواده
۹۶	مجسمه سازی خانواده
۹۶	شجره نگار
۹۷	بازآفرینی تجربه
۹۷	مداخله اضدادی
۹۸	درمان خانواده مضاعف
۹۹	درمان اثرچندگانه
۹۹	درمان شبکه
۹۹	سایر تکنیک ها
۱۰۱	فصل پنجم: مداخله کوتاه مدت مشاوران خانواده و فرایند مشاوره
۱۰۲	- رویکرد مداخله ای کوتاه مدت خانواده درمانی
۱۰۵	- نقش‌های مداخله ای برای مشاوران خانواده
۱۰۵	• سنجشگر

۱۰۶	• تهیه کننده اطلاعات یا آموزش
۱۰۷	ایجاد و توسعه برنامه: یک رویکرد جامع
۱۱۰	برنامه ریزی
۱۱۱	رشد و توسعه دادن
۱۱۳	به اجرا گذاشتن
۱۱۴	- آموزش مهارت‌های اجتماعی
۱۱۵	پیامدهای مورد نظر آموزش
۱۱۶	موضوع/ محتوا
۱۱۸	فرض‌ها و باورهای بنیادی
۱۱۹	پیام گیران مورد نظر
۱۲۰	روش‌های آموزش
۱۲۱	فنون دیگر برای استفاده در حین آموزش
۱۲۲	مهارت جرأت آموزی
۱۲۵	الگوی برنامه نویسی
۱۳۲	• ایجاد سیستم‌های حمایتی
۱۳۳	• چالش‌های موجود در برابر خانواده ها
۱۳۴	• تسهیل پیشگیری
۱۳۵	- فرایند مشاوره
۱۳۶	• بکارگرفتن خانواده
۱۳۷	• سنجش مشکل
۱۳۷	• راهبردهای ویژه کمک رسانی
۱۳۸	• پیگیری
۱۳۸	- نتیجه پایانی
۱۳۹	- مطالعه موردی
۱۴۱	واژه نامه انگلیسی - فارسی
۱۴۱	واژه نامه فارسی - انگلیسی
۱۸۱	منابع

➤ مقدمه

مشاوره ازدواج و خانواده، هم یک حرفه است و هم یک رشته تخصصی از مشاوره به حساب می‌آید که به وسیله اعضاء متخصص خود، جهت کمک رسانی به دیگران اقدام می‌نماید. اصطلاحات مشاوره خانواده و خانواده درمانی، در کار و نوشتار بسیاری از متخصصان به جای یکدیگر مورد استفاده قرار گرفته‌اند (پاسمور و هورن، ۱۹۹۱)؛ با وجود این، خانواده درمانی به کار با اختلالات شدیدتر خانواده می‌پردازد در حالی که مشاوره خانواده، با آنهایی که با نگرانی‌های عادی مواجهند، سر و کار دارد. به همین نحو، مشاوره ازدواج گاهی اوقات در الگوهای مشاوره خانواده جذب و یکپارچه می‌شود، گرچه از دهه ۱۹۷۰ به عنوان رشته‌ای مستقل پا به عرصه وجود گذاشته و به تدریج نیرومند تر گردیده است (گلادینگ، ۱۹۹۲).

در آغاز کار فروید، نظریه‌های مشاوره و روان درمانی غالباً بر این فرض استوار بودند که مشکلات فرد به نحوی به تأثیرات منفی یک خانواده مختل مربوط می‌شوند. بنابر این، مقصود و هدف درمان، کمک به مراجع است تا جهت ایجاد تغییر از خانواده جدا شده و رهایی یابد. ولی مشاوره خانواده که اساساً مستقل از مشاوره فردی، رشد و توسعه یافته است، هدفش به مراتب وسیع تر از صرفاً ایجاد تغییر در فرد است و شامل تغییر در ساختار خانواده و الگوی رفتاری می‌شود. مشاوره خانواده یا خانواده درمانی، در واقع، مستلزم تعامل بین مشاور متخصص یا درمانگر، و یک خانواده است که در آن به اعضای خانواده کمک می‌شود تا روابطشان با یکدیگر را بهبود بخشند و روابط بهبود یافته به نوبه خود، رشد و تکامل هر عضو را ارتقاء می‌بخشد. در طی فرایند مشاوره اعضاء خانواده یاد می‌گیرند که با تعارضات به طور بارآورتری مواجه شده و به حل آنها بپردازند، به طوری که به افزایش رشد فرد و خانواده، هر دو، بیانجامد.

اصطلاح سیستم‌های خانواده که جدیداً ارائه گردیده، نماینده این اندیشه است که وقتی عضوی از یک خانواده علائمی از مشکل را نشان می‌دهد، این علائم و نشانه‌ها نه تنها مشکلاتی را که در آن عضو وجود دارد، بلکه همچنین مسائل و مشکلاتی را که در میان اعضاء خانواده پدید آمده، آشکار می‌سازد. اگرچه یک شخص به عنوان بیمار

مشخص می‌شود، در واقع، خانواده به عنوان منبع مشکل، تلقی گردیده و کل خانواده مورد درمان قرار می‌گیرد. به طور شایع، الگوی سیستم‌های خانواده زمینه زیربنای همه مکاتب خانواده درمانی را تشکیل می‌دهد. (نوجنت، ۱۹۹۴).

نظریه پردازان سیستم‌های خانواده، بیشتر روی خانواده به عنوان یک کل تمرکز دارند تا روی یک فرد بیمار معین. خانواده به عنوان یک منظومه اجتماعی طبیعی متشکل از یک سری رویدادها، قواعد، نقش‌های معین برای هر یک از اعضاء خانواده و شیوه‌های مجاز ارتباطی مطرح است. چون خانواده یک واحد اجتماعی است، هنگامی که یکی از اعضاء آن دچار مشکل می‌شود، علائم مرضی وی نمایانگر اختلال در میان تمام اعضاء خانواده است. خانواده‌های مختل دچار به هم تنیدگی و رهاشدگی از یکدیگر شده، قادر به ایجاد ارتباط مستقیم و صحیح نمی‌باشند و هنگام بروز تعارض، از عهده ایجاد همنوایی و اتفاق نظر در بین خودشان بر نمی‌آیند. درمانگران به اعضاء خانواده کمک می‌کنند تا یاد بگیرند که چگونه به ایجاد ارتباط مستقیم پرداخته و حریم و مرزهای دیگران را رعایت کنند (نوجنت، ۱۹۹۴).

حرفه مشاوره ازدواج و خانواده، از دهه ۱۹۴۰ به دلایل چندی، منجمله، توسعه نظریه‌ها، افزایش نیازهای جامعه و تأثیر و توسعه پژوهش‌های انجام شده، رشد سریع خود را آغاز نمود و در طول ۶۰-۷۰ سال گذشته به پیشرفت و تکامل خود ادامه داده است (گلادینگ، ۱۹۹۲). سپس روان‌پزشکان و مددکاران اجتماعی در دهه ۱۹۶۰ به کشف این ایده و فکر ناائل آمدند که اگر خانواده‌ها در مشکلات فردی مؤثرند، ممکن است در حل مشکلات نیز سهیم و مؤثر باشند. با کشف این ایده و اندیشه، مشاوره خانواده یا خانواده درمانی، به عنوان یک رشته مستقل مشاوره، پا به عرصه وجود گذاشت و از دهه ۱۹۷۰ سرتاسر جامعه درمانی را دربرگرفت.

کتاب حاضر برای آشنایی بیشتر دانشجویان مشاوره خانواده با زمینه تاریخی و سیر تحول مذکور، نظریه‌ها و رویکردهای مختلف و تکنیک‌های خانواده درمانی، تألیف و تدوین گردیده است. عمده مطالب آن، از بخش‌های مربوط به مشاوره ازدواج و خانواده یا خانواده درمانی، منابع معتبر مشاوره، ترجمه و اقتباس شده‌اند. مطالب کتاب در پنج فصل تنظیم گردیده‌اند. فصل اول، شامل مقدمه است که به سابقه تاریخی و معرفی مشاوره ازدواج و خانواده می‌پردازد. سپس مشاوره ازدواج / خانواده را با مشاوره فردی /

گروهی مورد مقایسه قرار داده و منشأ و تحول مشاوره خانواده، هنر و علم بودن آن، و بالاخره اهمیت و ضرورتش را بیان می‌دارد.

فصل دوم، ساخت خانواده و تعاریف آن، تصویری از خانواده و تحول آن در غرب، دگرگونی در خانواده ایرانی، و در پایان، عوامل مؤثر در تشکیل و تکوین مشاوره ازدواج و خانواده را مورد بررسی قرار می‌دهد.

فصل سوم که بخش عمده‌ای از کتاب را تشکیل می‌دهد، شامل نظریه‌های مهم و اصلی مشاوره ازدواج و خانواده یعنی نظریه‌های نقش‌ها، تکاملی، سیستم‌ها، دوره زندگی خانواده و مشاوره‌های خانواده روان‌پویشی، تجربه‌ای، رفتاری-اجتماعی، ساختی (ساختاری)، راهبردی و آدلری می‌باشد.

فصل چهارم، دوازده رویکرد مختلف مشاوره ازدواج و خانواده را تشکیل می‌دهد که به ترتیب عبارتند از رویکردهای روان‌تحلیلی، یادگیری اجتماعی، سیستم‌های خانواده باون، ساختی-راهبردی، منطقی-عاطفی، ارتباط، مبتنی بر مهارت، روندهای سازنده پس‌مدرن، زبان شناختی، نقلی، درمان راه حل مدارو روان‌درمانی زن‌گرا. بعضی از این رویکردها مبتنی بر نظریه‌های مشاوره ازدواج و خانواده بوده و با آنها همپوشی دارند و حتی بعضی از صاحب نظران، آنها را تحت عنوان نظریه مطرح کرده‌اند؛ به هر حال، این رویکردها بیشتر دارای جنبه کاربردی و درمانی‌اند و در زمینه‌های ویژه‌ای مانند مشاوره زناشویی مورد استفاده قرار می‌گیرند. در پایان این فصل، تکنیک‌های مهم درمانی مشاوره ازدواج و خانواده، معرفی و توصیف شده‌اند.

فصل پنجم که آخرین فصل کتاب است، به بحث درباره مداخله مشاوران خانواده و رویکرد مداخله‌ای کوتاه مدت اختصاص یافته و نقش‌های مداخله‌ای مشاوران، آموزش مهارت‌های اجتماعی، فرایند مشاوره و نتیجه‌پایانی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

امید است مطالب کتاب برای دانشجویان و دوستان مشاوره خانواده مفید و مؤثر بوده و به عنوان راهنمایی، هرچند مختصر، جهت آشنایی بیشتر آنها با این رشته از مشاوره سودمند باشد.

راهنمایی و پیشنهادات خوانندگان و صاحب نظران، برای رفع نواقص و محدودیت‌های آن، موجب امتنان و قدردانی است.